

DOMINKOVITS PÉTER–KATONA CSABA–PÁLFFY GÉZA

AZ 1625. ÉVI SOPRONI KORONÁZÓDIÉTA

*EGY MEGHATÁROZÓ ESEMÉNY SOPRON VÁROS
17. SZÁZADI ARANYKORÁBÓL*

(SZERKESZTŐI ELŐSZÓ)

Sopron 17. századi aranykorában négy országgyűlést tartottak a nyugat-dunántúli szabad királyi városban. Ennek köszönhetően 1622 nyarán, 1625 őszén, 1634–1635 fordulóján és 1681-ben Sopron átmenetileg a történeti magyar állam „fővárosa”, sőt hosszú hónapokra a közép-európai Habsburg Monarchia ideiglenes döntéshozatali, adminisztratív és kommunikációs központja is lett. A négy diéta közül az 1622., 1625. és 1681. évi ráadásul uralkodókoronázással is együttjárt (az első és a harmadik alkalommal egy-egy királyné, 1625-ben pedig III. Ferdinánd király ceremóniájára került sor), sőt az újabb kutatások az 1622. és 1681. évi eseményeket a bécsi Habsburg-udvar és a magyar rendek közötti meghatározó kiegyezésekként tartják számon.¹

A három kiemelkedő országgyűlés közül az 1681. éviről már a 20. század elején önálló feldolgozás született.² Az 1622. éviről ezt a hiányt a (Magyar Tudományos Akadémia) Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében 2012 közepe óta működő „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport és a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára 2014-ben közösen próbálták pótolni egy 320 oldalas tanulmánykötet formájában.³ A kutatói team ugyanis alapvető feladatának tekint a Magyar Királyság története szempontjából legfontosabbnak ítélt vagy valamilyen aspektusból különlegesnek számító, 1526 utáni koronázódiéták történetének szisztematikus és interdiszciplináris jellegű feltérképezését. E célkitűzés jegyében került sor – az 1622. évi mellett – többek között a re-

¹ *Pálffy Géza*: A szakítások és kiegyezések évszázada: a Magyar Királyság 17. századi története új megvilágításban. *Történelmi Szemle* 57. (2015) 51–65.

² *Németh Sándor*: Az 1681. évi országgyűlés. Bp., 1915. Az országgyűlés történetének újabb feldolgozása ennek ellenére – immár bő száz esztendő elteltével – a jövőben természetesen igen indokolt lenne.

³ Egy új együttműködés kezdete. Az 1622. évi soproni koronázó országgyűlés. Szerk.: Dominkovits Péter–Katona Csaba. Sopron–Bp., 2014. (*Annales Archivi Soproniensis* 1.)

formakor elfeledett, 1830. évi koronázó országgyűlése és az 1916 végén, Budapesten tartott utolsó uralkodókoronázás részletes feltárására.⁴

Ebbe a kiadványsorozatba illeszkedik a III. Ferdinánd 1625. decemberi koronázása miatt mind idehaza, mind külföldön kétségkívül legismertebb soproni diéta⁵ jelen kötetben megvalósult feldolgozása. A most megjelent írások (*Buzsa János, Dominkovits Péter, Kádár Zsófia, Martí Tibor és Pálffy Géza* dolgozatai) egyrészt annak a tanácskozásnak az előadásából formálódtak ki, amelyet a Soproni Levéltár és a „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport szervezett a királykoronázás 390. évfordulóján, 2015. december 9-én Sopronban *Rendiség és parlamentarizmus a helyi és az országos politikában a 17–20. században Sopron város analógiáján* címmel. Ennek első szekcióját kimondottan az 1625. évi diétának szentelték. Másrészt a szerkesztők külön felkérésére ez az anyag három értékes írással bővült *Buzási Enikő, Molnár Antal és Monostori Tibor* tollából.⁶

A „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport eddigi törekvéseinek megfelelően a most napvilágot látott tanulmánykötet is széles forrásbázisra építve és interdiszciplináris keretekben járja körül a témát. *Pálffy Géza* átfogó bevezetője elsősorban a bécsi udvar és a magyar rendek kapcsolatrendszerére koncentrál, és az eddigi legteljesebb forrásanyag segítségével próbál bepillantani a kulisszák mögé, elsőként közölve a diéta kronológiáját és vizsgálva a koronázást a szimbolikus politika nézőpontjából, miközben többször veti egybe az 1622. és 1625. évi eseményeket, valamint azok nyertesit és vesztesit. *Molnár Antal* és *Martí Tibor* tanulmányai és gazdag forrásközleményei nem csupán a diplomáciatörténet területére kalauzolják el az olvasót. Segítségükkel a magyar historiográfiában elsőként nyerhetünk részletes betekintést egy pápai diplomata, Carlo Caraffa bécsi nuncius történetírói műhelyébe és munkamódszerébe, illetve Francisco de Moncada, Ossona gróf bécsi spa-

⁴ Egy elfeledett koronázás a reformkorban. Az utolsó pozsonyi uralkodókoronázás 1830 őszén. Szerk.: Soós István. Bp., 2017. (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések); *Maczój Ferenc*. Az utolsó magyar királykoronázás. IV. Károly király és Zita királyné koronázási ünnepe Budapest 1916. december végén. Bp., 2018².

⁵ Noha az 1625. évi országgyűlésről önálló kötet még nem jelent meg, historiájáról bőséges irodalom áll rendelkezésre. Erre lásd elsősorban e kötetben a *Pálffy Géza* írásának 12–20. jegyzeteiben részletesen számba vett szakirodalmat.

⁶ Emellett érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az 1622. évi koronázódiétát bemutató 2014. évi kötetünkben két tanulmány már érintette az 1625. őszi országgyűlést, ám ezek újraközlésétől természetesen eltekintettünk. *G. Etényi Nóra*: Az 1622. és 1625. évi soproni országgyűlések a Német-római Birodalom nyilvánossága előtt. In: Az 1622. évi soproni koronázó országgyűlés i. m. 276–285. és *Kelemen István*: A 17. század eleji soproni koronázó országgyűlésekhez kapcsolódó emlékek a Soproni Múzeumban. In: Az 1622. évi soproni koronázó országgyűlés i. m. 313–320.

nyol követ Magyarországot érintő politikai törekvéseibe, itteni meghatározó kapcsolataiba és a diéta alatti kiemelkedő szerepébe, miközben mindkettőjük írása nemzetközi szempontból is igen figyelemreméltó. *Monostori Tibor* forrásközlése ugyanakkor ismét kiválóan jelzi, hogy a jövőben a Spanyol-Németalföld és Közép-Európa közötti diplomáciai kapcsolatok vizsgálata jelentős felfedezésekkel gazdagíthatja a Magyar Királyság történetét is, jelen esetben egy Brüsszelben felfedezett, spanyol nyelvű, ismeretlen beszámolóval III. Ferdinánd soproni koronázási ceremóniájáról.

A kötet írásainak másik fele ugyancsak különleges aspektusokból tekint az 1625 végi nyugat-dunántúli eseményekre. Olyan témaköröket vizsgál, amelyeket a parlamenttörténeti kutatások ritkábban érintenek. Közülük úgymond klasszikus várostörténeti vizsgálatnak *Dominkovits Péter* tanulmánya számít, amely Sopron szabad királyi város vezetése és gazdálkodása szemszögéből mutatja be az országgyűlés által a diéta helyszíne számára jelentett kihívásokat és lehetőségeket. *Buzási Enikő* széles körű művészettörténeti áttekintése III. Ferdinánd – hatalmas szerencsével fennmaradt és 1992 óta a Magyar Nemzeti Galériában őrzött – soproni koronázási portréja segítségével foglalja össze a protokolláris magyar viselet reprezentációs szerepét és jelentőségét a Habsburg királyok uralkodói reprezentációjában, elsősorban a 17. századi eleji koronázásokon. Külön öröm számunkra, hogy első ízben 1991-ben megjelent írása – jelentősen átdolgozott változatában – tanulmánykötetünk révén most a történész szakma és a szélesebb érdeklődő közönség számára is elérhetővé válik, ráadásul olyan gazdag apparátussal és képanyaggal, amely a Szent Korona ábrázolástörténetéhez is alapvető újdonságokkal szolgál. *Buzza János* dolgozata ugyanakkor összeköti előző kötetünket a jelenlegivel, hiszen a diéták kapcsán ritkán elemzett pénztörténet szemszögéből mutatja be – az 1622. és 1625. évi országgyűlések kontextusában – ezen időszak pénzforgalmát és pénzügyviszonyait, valamint határozza meg újonnan a korabeli pénzrontás legfőbb korszakait és jelenségeit. Legvégül *Kádár Zsófia* vaskos munkája több szempontból már a jövőbe tekint: a jezsuiták elsőként 1625-ben Sopronban felmerült országrendiségének hosszú távú, egészen a 18. század elejéig kitekintő részletes feltárásával érzékletesen igazolja, mennyi fehér folt tüntethető el napjainkban. Ám azt is jelzi, hogy mindehhez az út – különböző tudományterületek módszereinek bevonásával – gyakran olyan forráseggyütteseken át (is) vezethet, amelyekről a magyar parlamentarizmus kutatása ez ideig szinte teljesen megfeledkezett.

Az *Annales Archivi Soproniensis* sorozat újabb kiadványaként abban a reményben adjuk közre az alábbi tanulmánykötetet, hogy írásai egyfelől sokak számára adnak a jövőben inspirációt a kora újkori országgyűlések elmélyült

Dominkovits Péter–Katona Csaba–Pálffy Géza

kutatására, forrásaik minél szélesebb körű feltárására és nem utolsósorban a Habsburg–magyar kapcsolatoknak az eddigieknél jóval árnyaltabb vizsgálatára, másfelől sok újdonsággal szolgálnak a Sopron aranykora iránt érdeklődő városbeli lokálpatrióták részére is. A gyorsan elfogyott, 2020 őszi első kiadás után pedig – a nagy érdeklődésre tekintettel – örömmel tesszük közzé kötetünket immár második kiadásban is.

Budapest–Sopron, 2021 kora tavaszán

A kötet szerkesztői

Az 1625. évi soproni koronázódiéta (szerkesztői előszó)

*Der Krönungsreichstag in Ödenburg im Jahr 1625
Ein bestimmendes Ereignis aus dem Goldenen Zeitalter
der Stadt Ödenburg im 17. Jahrhundert
(Vorwort der Herausgeber)*

Das 17. Jahrhundert bedeutete in der Geschichte der königlichen Freistadt Ödenburg (ung. Sopron) ein goldenes Zeitalter. Vier ungarische Reichstage (1622, 1625, 1634/35, 1681) wurden in der Stadt abgehalten, die drei Mal (1622, 1625, 1681) auch mit der Krönung eines Königs oder einer Königin einhergingen. Das pompöseste und die größte Aufmerksamkeit auslösende Ereignis war der Reichstag im Herbst 1625, an dessen Ende am 8. Dezember die Stephanskrone auf das Haupt von Erzherzog Ferdinand Ernst aufgesetzt wurde. Da man das Ereignis wegen der geplanten Vermählung des Erzherzogs mit der spanischen Infantin Maria Anna in Madrid, Brüssel und Wien gleichermaßen aufmerksam verfolgte, ging der Name Ödenburgs durch ganz Europa.

Der vorliegende Studienband unternimmt als erster den Versuch, die Ereignisse vollständig und interdisziplinär zu erschließen, wobei er sich früheren ungarischen und neueren internationalen Forschungen (in erster Linie von Vilmos Fraknói, Mihály Zsilinszky, István Hiller, Nóra G. Etényi sowie Mark Hengerer und Lothar Höbelt) anschließt. Aufgrund des bisher reichsten Quellenmaterials werden die wichtigsten Ereignisse des Reichstags (die Wahl des Palatins und des Königs, die Krönung, die Umgehung der Religionsfrage und die erste bekannte Prügelei im ungarischen Parlament) sowie die Ziele und Erfolge, die Zugeständnissen und Fiaskos des Habsburgerhofs, der ausländischen Gesandten, der ungarischen weltlichen und kirchlichen Stände, der Katholiken und Protestanten analysiert. Weiter werden im Band die wichtigsten Berichte des Päpstlichen Nuntius in Wien, Carlo Caraffa, und des spanischen Gesandten Francisco de Moncada, Graf Ossona, bzw. ein unbekanntes Reichstagsdiarium in deutscher Sprache sowie ein in Brüssel entdeckter spanischer Bericht über die Krönung veröffentlicht. Gesonderte Beiträge analysieren die Möglichkeiten und Lasten der Stadt Ödenburg, wie das außergewöhnliche Krönungsporträt von Justus Sustermans über König Ferdinand III. Der Aufmerksamkeit der Forscher entgingen nicht der Geldumlauf und die Geldwertverhältnisse der Epoche wie die Darlegung des Kampfes des Jesuitenordens von 1625 an um Vertretung im ungarischen Reichstag. Die Publikation nuanciert insgesamt beachtlich das früher gewonnene Bild über die Beziehungen der Habsburger und der Ungarn in den 1620er Jahren.